

86. Rus Dilbilimsel Ekolde Mesleki Dilsel Kimlik Bağlamında Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün "Palto" Adlı Yapıtının Çözümlemesi¹

Funda TEMUR²

APA: Temur, F. (2023). Rus Dilbilimsel Ekolde Mesleki Dilsel Kimlik Bağlamında Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün "Palto" Adlı Yapıtının Çözümlemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 1356-1364. DOI: 10.29000/rumelide.1406016.

Öz

Her iş alanının kendi içerisinde kullandığı hatta bazen sadece o meslek dalyyla ilgilenenlerin anladığı bir dil oluşur. Çağdaş dilbilimsel araştırmaların önemli konularından birisi dilsel kimlik . Dilsel kimlik; bir metni oluşturan kişinin dünya algısı, kültürel değer dünyası, töreleri, beğeni ve korkularını yansıtırken bir çözümleme yöntemi olarak yazınbilim başta olmak üzere bilimsel faaliyetlerde giderek önem kazanan bir yaklaşıma dönüşmektedir. Artan bu önemi nedeniyle yoğunlaşan araştırmalar sonucunda Rus dilbilimsel ekolde *mesleki dilsel kimlik* başlığı altında daha dar bir kavram ortaya çıkmıştır. Mesleki dilsel kimlik günlük hayatımızın bir parçası olarak zaman içerisinde bizi etkileyerek konuşma dilimize, kullandığımız kelimelere yansır. Nispeten yeni bir alt kavram olarak doğsa da Rus araştırmacılar tarafından dilsel kimlik kuramları temelinde incelenen bir araştırma konusu haline gelmiştir. Tüm bilimsel eksikliklerine karşın bugüne kadar Rus dilbilimciler tarafından ortaya konulan kavramsal ve kuramsal temellerine dayanarak konuyu somutlaştırmak ve pekiştirmek için yazınbilim çözümleme yöntemine başvurmak olasıdır. Bu kapsamda Rus yazar Nikolay Gogol tarafından kaleme alınan ünlü "Palto" öyküsü içerisinde geçen memurluk ve terzi uğraşlarına dair tümceler mesleki dilsel kimlik örneği sunmaları bakımından incelenmeye uygun olup, yapıtın anlatım biçimi yönünden zenginliğine işaret etmektedir. Yaratılan memur karakteriyle "küçük insan" kavramının muhteşem bir şekilde işlendiği bu eser mesleki dilsel kimlik kavramının gözlemlenmesi açısından örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, dilsel kimlik, mesleki dilsel kimlik, Nikolay Gogol, Palto

¹ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %9

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 16.10.2023-**Kabul Tarihi:** 20.12.2023-**Yayın Tarihi:** 21.12.2023; **DOI:** 10.29000/rumelide.1406016

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü / Research Assist., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Letters, Department of Slavic Languages and Literatures (Ankara-Türkiye), fundatemur@hotmail.com, **ORCID ID:** 0000-0003-3430-657X, **ROR ID:** https://ror.org/05mskc574, **ISNI:** 0000 0004 7221 6011, **Crossreff Funder ID:** Q52236613

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

An Analysis of Gogol's Work "The Overcoat" in the Context of Professional Linguistic Identity in the Russian Linguistic School³

Abstract

One of the most popular topics of contemporary linguistic research has been linguistic identity. Linguistic identity, which reflects the text writer's world perception, opinion, cultural values, customs, internal and external tendencies, subjective and objective aspects such as taste and fear, has become an increasingly important phenomenon as an analysis method in the field of literary studies. As a result of intensive research due to this increasing importance, a narrower concept under the title of professional linguistic identity has emerged in the Russian linguistic school. Although it emerged as a relatively new subconcept, it has become a research topic examined by Russian researchers based on linguistic identity theories. Despite all its scientific shortcomings, it is possible to resort to the literary analysis method to concretize and consolidate the subject, based on the conceptual and theoretical foundations put forward by Russian linguists to date. In this context, the sentences about civil servant and tailor occupations in the famous story "The Overcoat" written by the Russian writer Nikolay Gogol are suitable for examination as they present an example of linguistic identity and point to the richness of the work in terms of narrative style. This work, in which the concept of "little man is handled magnificently with the civil servant character, serves as an example in terms of observing the concept of professional linguistic identity.

Keywords: Linguistics, linguistic identity, professional linguistic identity, Nikolay Gogol, The Overcoat

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde karmaşık yapılı beyni ile öne çıkarak yeryüzünde en baskın canlı türü haline gelen iki ayaklı primat *Homo sapiens* (insan) binlerce yıldır büyük bir ilgiyle incelenmektedir. Bu anlamda başta arkeoloji, insan bilimi, genetik, yazıt bilimi ve dilbilimi olmak üzere bilimin çeşitli dalları tarafından araştırma konusuna dönüşen *insanın* diğer canlı türlerinden ayrışmasına imkân tanıyan başat özelliği ise *dil* yetisi olarak görülür. Bundan dolayı başlı başına *dil* etmeni, antik çağdan günümüze kadar insanoğlu tarafından pek çok boyutu itibarıyla irdelenmiştir. Nitekim dile yönelik ilgi; dilin oluşumu, kökeni, tarihsel gelişimi, algılanışı, sesletimi, öğrenilmesi ve öğretilmesi, yapısı ve biçimi gibi yönlerini inceleyen bağımsız bir bilim dalı olarak *dilbilimin* doğuşuna yol açmıştır.

Çağdaş dilbilimde teori olarak dilsel kimlik, bireyin konuşma yetisinin en belirgin ve güncel modellerinden biri olarak kendini göstermektedir. Dilbilim alanında yürütülen çalışmalar bağlamında özellikle 1980'li yıllarda Rus dilbilimciler Georgiy İsaeviç Bogin (1929–2001) ve Yuriy Nikolaeviç Karaulov (1935–2016) tarafından kavramsallaştırılan *dilsel kimlik* (языковая личность) konusu dilbilim alanında giderek öne çıkmaya başlamıştır. Kısaca *bireyin gerçekliği etkin ve yaratıcı şekilde*

³ It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate:

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 16.10.2023-Acceptance Date: 20.12.2023-Publication Date: 21.12.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1406016

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

anlamasına ilişkin dilsel ve sözsel yeterlilik derecesi hakkında fikir veren çok boyutlu ve düzeyli işlevsel bir düzenek (Oltuşık:2019,60) olarak tanımlanan dilsel kimliğin, yazınbilim çözümlemesinde başvurulan başat araç haline geldiği öne sürülebilir. Çünkü çoğu bilim insanına göre çağın temel bilimsel sorunsalı olarak görülen insanın incelenmesinde dilin etkisi yadsınamayacağı için dilsel kimlik konusunun irdelenmesi gereklidir. (Jirmunskiy: 1936, 297)

Dilsel kimlik, kendi yaşam inancına ve yaşam aracına göre aracını seçer ve onu uygular. Dilsel kimlik, toplumun yaşam şartlarını göz önünde bulundurarak kişinin kendi dünya görüşünü ifade etmesinde ürettiği söylem aracılığıyla dilsel teknikleri kullanarak hayat bulur. Her birey, kendi yaşam inancına ve yaşam şekline göre dilsel aracını seçer ve onu uygular. Bu anlayışla hareket eden Rus araştırmacılar, *dilsel kimlik* konusunu çok boyutlu incelerken daha alt kavramsal tanımlamalara da zamanla ulaşmıştır. Bu araştırmalarda öncelikle dilin bir kişinin mesleki olarak kendini gerçekleştirme aracı olduğu anlaşılmıştır. İş yaşamının kapsamının genişlemesi ve mesleki uzmanlıkların giderek daha dar alanlarda tanımlanması, nesnel imgeler, işaretler, sözcükler, simgeler ve anlamlarla bilinçli bir şekilde çalışmayı beraberinde getirmiştir. Bu durum, Rus dilbilim araştırmacılarında, bireyin *dilsel kimliğinin* daha alt, ama baskın bir kavramsallığının varlığına yönelik farkındalık yaratmıştır. Öyle ki bireyin mesleki eylemine bağlı olarak edinilen deneyim, bilgi ve düşünce birikimi, dilbilim nesnesinin yeniden düşünülmesi ve *mesleki dilsel kimlik* (профессиональная языковая личность) gibi yeni bir olgunun ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. (Mıskin, 2015: 62)

Bu çalışmada dilbilim alanında yeni bir olgu olan *mesleki dilsel kimlik* konusuna ilişkin Rus dilbilimsel ekolde ortaya koyulan belli başlı çalışmalar incelenerek bunların Türkçe yazına aktarılması ve kavrama dair bir birikimin oluşmasına katkı sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle Rus dilbilimciler tarafından yapılan *mesleki dilsel kimlik* tanımlamalarına yer verilmesi hedeflenmiştir. Ardından Rus araştırmacılarca kuramsal açıdan *mesleki dilsel kimliği* anlamaya yarayan temel özelliklerine yönelik belirlenen saptamalar işlenmeye çalışılmıştır. Son olarak, Rus dilbilimsel ekole göre çerçevesi çizilen bu olgu bağlamında Rus yazar Nikolay Vasilyeviç Gogol'ün (1809 – 1852) "Palto" adlı öyküsünde *mesleki dilsel kimliği* yansıtan anlatım kalıplarının saptanmasına odaklanılmıştır.

Mesleki Dilsel Kimlik Tanımı

Dünyayı anlamlandırmaya ve yorumlamaya yarayan dil yetisi; ürettiği söylem aracılığıyla bireyin gerçekliği algılayışı, düşünsel tutumu, eğitsel ve kültürel birikimini ortaya koyarken onun iş yaşamında deneyimlediği uğraşını da yansıtır. Nasıl ki *dilsel kimlik* birey – toplum ilişkisi içerisinde şekillenir, öyle de belirli bir uzmanlık uğraşısı içerisinde kendi dilsel konuşma ve düşünme kalıplarını geliştirir. Bu durum, bireyin bilgisi ile eylemi arasındaki ilişiksel bağa dair alt bir dilsel özelliğin gelişimini simgelemektedir. Dilsel kimlik konusunda yürütülen çalışmalar bağlamında fark edilen bu alt dilsel özelliğe Rus dilbilimciler tarafından *mesleki dilsel kimlik* tanımlaması yapılmıştır. Buna göre *mesleki dilsel kimlik*, bir dil taşıyıcısının değişik karmaşıklık derecelerindeki mesleki eylemleri gerçekleştirebileceği belirli bir uzmanlaşma edinimi sayesinde oluşan işsel eylemin, bilincinde oluşan dünya görüşü aracılığıyla çeşitli sosyal davranış biçimlerini sergilemesine imkân tanıyan toplumsal çok işlevselliğin, öğrenim sürecine bağlı olarak gelişen dünya algısının ve bilinçaltının çok boyutluluğunu belirleyen imgesel geçişkenliğin birleşimi olan bir yetidir. (İsayeva, Abdullina, Tunguşayeva, 2015:13).

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere kavramın temel dayanak noktası, bireyin uğraşısıyla ilintili iletişimsel boyuttur. Bu anlamda mesleki iletişim dili, belirli bir topluluğun sözlü iletişimine hizmet eden, bireylerin mesleki ve kurumsal eylemlerinin birliğini şekillendiren, ulusal dilin bir dizi sesbilgisi, dilbilgisi ve sözcüksel aracı olan özel kavramlar düzeneğidir. Dolayısıyla buradaki can alıcı gönderme birey tarafından iş kültürüne dayalı olarak zamanla içselleştirilen belirli bir düşünsel ve iletişimsel

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

kavram dünyasına yapılmaktadır. Tam bu noktada Rus dilbilimci Sergey Mıskin (1969 –) dilsel kimliğin oluşum sürecini etkileyen iki başat kavram olarak *algılama* (восприятие) ve *yaratma* (создание) dikkat çeker. Mıskin'e göre birey iş yaşamında uğraşsal bir iletişim sürecinde iken öncesinde emek konusu için yaratılmış bir algıya dayalı olarak dilsel kimliğe maruz kalır (algılama) ve önceden algılanan dilsel birimlerin unsurlarını kullanarak yeni bir algı oluşturur ya da yaratır (yaratma). (Mıskin, 1997:153).

Anlam yönüyle bakıldığında *mesleki dilsel kimlik* kavramıyla bireyin doğrudan dil yetisi ya da zengin sözcük dağarcığı vurgulanmaz. Oldukça dar bir çerçeveyi işaret eden bu kavram, daha çok uzmanlaşmış belirli bir uğraş dalına ilişkin gelişen iş kültürü, bilgisi, değerleri ve eğilimleri doğrultusunda bireyin mesleki eylemlerini sözel anlatım biçimi ve kalıplarıyla bağımsız uygulama yeteneğidir ki bu aynı zamanda o bireyin mesleki birikimini ve uzmanlık düzeyini yansıtan en önemli kişisel özellik göstergesi de varsayılır (Kozirev, Çernyak, 2008: 31). Dolayısıyla bu kavram, insan ve toplum çözümlemesinde başvurulabilecek önemli bir parametre özelliğine de sahiptir.

Kavramın Kuramsal Boyutu

Dilbilim alanında başta Rus araştırmacılar olmak üzere yakın tarihte kavramsallaştırılan bir konu olan *mesleki dilsel kimlik* konusunda yapılan çalışmalar henüz detaylandırılmamış olsa da, belirli bir çerçeve yapıya sahiptir. Bu bağlamda Rus dilbilimci Elena Golovanova (1963 –) kavramın incelenmesi için şu aşamaların tamamlanması gerektiğini savunmaktadır:

- 1) Mesleki iletişim metinlerinin dilsel ve bilişsel incelenmesi.
- 2) Mesleki dilsel kimliğin evrensel, ulusal-kültürel ve bireysel özelliklerinin belirlenmesi.
- 3) Mesleki eylemin konusunun dilsel kimlik bileşenlerinin aşama sırasının oluşturulması.
- 4) Mesleki iletişim metinlerinde kişisel unsuru temsil etmenin ana yöntemlerinin (sözcüksel, dilbilgisel, biçimsel ve diğer düzey) özelliklerinin belirlenmesi.
- 5) Mesleki dilsel kimliği simgeleyen anahtar sözcük ve anlatılardan oluşan bir "sözlük" derlenmesi (Elohova, Romanenko, 2015: 211).

Bu yaklaşımdan hareketle *mesleki dilsel kimliğin* kuramsal çözümlenmesi sürecinde bireyin iki temel yönü olan *bireysellik* ve *toplumsallığına* bir vurgu olduğuna dikkat çekilebilir. S. Mıskin *mesleki dilsel kimliğin* bireysellik özelliğini bireyin uzmanlaştığı uğraş kapsamında iyesi olduğu tüm iletişimsel ve eylemsel yeteneklerini kapsayan ve yönlendiren *dilsel mesleki anlak* (языковой профессиональный интеллект) olarak niteler. (Mıskin, 2013: 69) Benzer şekilde kavramın toplumsal özelliğini ise bireyin uğraş kapsamında iyesi olduğu uğraşsal konuma göre o uğraş çevresinde yer alan ilintisel küme üyeleri ile iletişimde kullanılan ve benimsenen dilsel araçların uğraşsal ilişkiler düzlemindeki etkileşimine bağlar. (A.g.m.: 69) Mıskin tarafından geliştirilen bu kuramsal çözümlemeli yaklaşımın arka planında Rus ruh ve eğitim bilimci Aleksey Leontyev'in (1903 – 1979) öncüsü sayıldığı "eylem kuramı"nın (теория деятельности) izlerini görmek olasıdır. Öyle ki kendi kuramsal yaklaşımında eylemin özne ile nesne arasındaki ilişkiye aracılık eden rolünü "özne – eylem – nesne" (субъект – деятельность – объект) yöntemiyle kalıplaştıran Leontyev'e göre bireyin düşünüş ve davranış biçimini şekillendiren başat öncül etmen eylemdir.

Rus araştırmacı Golovanova ise Y. N. Karaulov'un *dilsel kimlik* kuramının temelini oluşturan üç düzeye dayanarak geliştirdiği kendi *mesleki dilsel kimlik* biçimi kapsamında bireyin bilişsel düzeyine yönelmeyi yeğler. Golovanova'nın kuramsal yaklaşımına değinmeden önce Karaulov tarafından *dilsel kimlik* konusunda yazına kazandırılan bu üç düzeye yer vermekte yarar vardır. Buna göre ilk düzey, günlük

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

dildeki yeterliliğin derecesini yansıtan sözel-anlamsal düzeydir. İkinci düzey, bireysel ve/veya toplumsal bilişsel alanı yaratan ve toplumsal yapıda var olan ilgili bilgi ve düşüncelerin tanımlanması ve güncellenmesine zemin sunan bilişsel düzeydir. Üçüncü düzey ise *dilsel kimliğin* gelişimini yönlendiren güdü ve hedefleri tanımlayan ve şekillendiren yararçı düzeydir. (Karaulov, 2010:42) Vorobyev, Karaulov'un bu kuramsal yaklaşımından esinlenen Golovanova'nın *mesleki dilsel kimlik* biçimini farklı bakış açıları üzerine temellendirdiği söylenebilir. Buna göre;

- Dilbilimsel yaklaşım (лингвистический подход), *mesleki dilsel kimliğin* yapısını vurgulamaya ve işlevsel bir uğraşsal iletişim modeli oluşturmaya olanak tanır,
- Ruhbilimsel yaklaşım (психоллингвистический подход), iş dünyasının imge oluşturma sürecini ortaya çıkarmayı, ortak eylemlerin katılımcısı olarak bir uzmanın uğraşsal dilsel bilincini geliştirmeyi ve uğraşsal konuşma biçimlerini çözümlmeyi kolaylaştırır,
- Ruhbilimsel yaklaşım (психологический подход), emek ve uğraş alanında *mesleki dilsel kimliğin* toplumsallaşma kalıplarının yanı sıra uğraşsal iletişimin yararçı yönlerini ortaya çıkarır,
- Toplumsal ruhbilimsel yaklaşım (социально-психологический подход), belirli bir mesleki kümenin ve kuruluşun temsilcisi olarak bir bireyin konuşma davranışının özelliklerini gösterir. (Mıskin, 2015: 64-65).

Mesleki dilsel kimlik konusunda çalışma yürüten Rus dilbilimciler Larisa Alekseeva (1947 –) ve Svetlana Mişlanova (1965 –) da kavramın kuramsal temelini biçimlenmesi için öncelikle temel dayanaklarının doğru anlaşılması gerektiğini savunurlar. Bu araştırmacılara göre *mesleki dilsel kimliğin* oluşması için şu 3 temel dayanağın var olması şarttır;

1) Belirli bir mesleki alanda eylemlilik. Bu eylemlilik, önce toplumsal boyutta farklı karmaşıklık düzeylerin sıralı bir “geçiş” olarak dünya görüşünün içselleştirilmesi, ardından da anadil iyesi bireyin bu karmaşıklık arz eden değişken düzeylerdeki mesleki eylemleri bireysel düzlemde gerçekleşmesiyle oluşur.

2) Dünyayı farklı düzeylerde algılamayı gerektiren çeşitli toplumsal davranış biçimlerini gerçekleştirme yeteneği olarak anlaşılan toplumsal çok yönlü işlevsellik. Genellikle bu davranış biçimlerinin çoğu sıradan bir bilinç düzeyi gerektirir, ancak toplumsal davranış biçimlerinin arasında mutlaka anadil taşıyıcısı bireyin dünya algısı sayesinde şekillenen mesleki bir davranış biçimi de vardır.

3) Eğitim sürecinde dünya algısının oluşması. Dünya algısının oluşum süreci, anadil taşıyıcısı bireyin bilincinin çok boyutluluğunu belirleyen, basitten bilinçli düzeye dünya algısına doğru ardışık geçişlerin bir sürekliliğidir. (Alekseyeva & Mişlanova, 2002: 101-102).

Burada belirtmek gerekir ki, her ne kadar bilimsel yazında yeni sayılan bir konu olsa da Rus dilbilimsel ekolde *mesleki dilsel kimlik* incelemelerine gönderme yapılan çalışmalar kuşkusuz bunlarla sınırlı değildir. Özellikle Rus dilbilimsel ekolde konunun kuramsal temeline dayanak oluşturan başat bilim insanları ve yaklaşımları arasında ayrıca Rus tinbilimci Lev Vıgotskiy'in (1896 – 1934) *dış süreçlerin içselleştirilmesi öğretisi* (учение об интериоризации внешних процессов), Gürcü kökenli Sovyet düşünür Merab Mamardashvili'nin (1930 – 1990) *öğretsel bilinç kavramı* (философская концепция сознания), Rus dilbilimci Viktor Vinogradov'un (1894 – 1969) *sanatsal konuşma kuramı* (теория художественной речи), Sovyet tinbilimci Lev Vekker'in (1918 – 2001) *sözsöz eylemliliğin toplumsal belirlenmiş kavramı* (концепция социальной детерминации речевой деятельности), Rus dilbilimci ve yazınbilimci Viktor Jirmunski'yin (1891 – 1971) *dillerin toplumsal farklaşması kavramı* (концепция социальной дифференциации языков), Rus dilbilimci Aleksandr Şveytser'in (1923 – 2002) *alt kod*

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

değiştirme öğretisi (учение о субкодовых переключениях) ve Rus dilbilimci Yevgeniy Klimov'un (1930 – 2014) *kimliğin mesleki olarak kendini belirlemesi kuramı* (теория профессионального самоопределения личности) öncelikli bir yer tutmaktadır. (Mıskin, 2015:73)

Gogol'ün Palto'suna Bakış

Kavramsal ve kuramsal boyutuna dair Rus dilbilimsel ekolde belirli bir çerçeveye kavuşturulan *mesleki dilsel kimlik* konusunu somut örneklerle dayalı çözümleme yöntemiyle pekiştirmek adına Rus yazar Nikolay Gogol'ün "Palto" adlı ünlü yapıtını incelemek yararlı olacaktır. Rus yazınbiliminin "altın çağı" (золотой век) olarak nitelenen 19. yüzyıl dönemine damgasını vuran yazarlardan biri olan Gogol, çoğu diğer çağdaşı gibi yapıtlarında kendine özgü anlatımbiçimi ve imgeleme teknikleriyle dönemin Rusya'sının siyasal ve toplumsal yaşamına dair çok başarılı bir betimleme sunar. XIX. Yüzyılda büyük yazar N.V. Gogol Rus halkının ruhunu anlamak, anlatmak ve aydınlatmak için çabalar. (Özdemir, 2022:126) Bundan dolayıdır ki, sadece Rus yazınbilimine değil, dünya yazınbilimine adı altın harflerle kazınan ünlü Rus yazar Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'ın (1821 – 1881) "*hepimiz Gogol'ün "Palto'sundan" çıktık*" (все мы вышли из гоголевской шинели) sözünü dile getirdiği aktarılır.

Tarihsel kaynaklara göre Gogol tarafından yazımına 1839 yılında başlanılan ve 1841 yılında bitirilen "Palto" adlı öyküsü, başkahramanı memur tiplemesine dayanan, iç içe geçmiş ama esasında sade bir olay örgüsü etrafında şekillenir. Başkahramanı Akakiy Akakiyeviç Başmaçkin adlı memur dönemin yazınbilim akımında farklı yazarlarca da işlenen "küçük insan" (маленький человек) tiplemesini yansıtmaya bakımdan özenle seçilmiş bir tiptir. Bu dönem Rus yazınbilimine konu olan "küçük insan" tiplemesi, sosyo-ekonomik yönden yoksul, etrafındakiler tarafından genelde değer verilmeyen ve hatta aşağılanan, yönetsel erk ve düzen açısından adeta köle gibi görülen ve insan yerine koyulmayarak örselenen zavallı konumundaki kişileri simgeler. Nitekim başkahramanın bu "küçük/güçsüz" yönü daha doğarken adeta onun bir yazgısı gibi öyküde yazar tarafından işlenir. Belirli bir asil soydan gelmeyen, belirsiz geçmişe sahip yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Akakiy Akakiyeviç'in adının annesi tarafından seçilmesi bile dönemin Çarlık Rusyası'nın yerleşik toplumsal sınıf tabakaları ve ilişkileri içerisinde kanıksanmış bu "yoksul yazgının" "tuhaf" bir ürünü denebilir.

Kuşkusuz Akakiy Akakiyeviç başta olmak üzere öyküde yaşam verilen karakterlerin betimlenen dış ve ruhsal tasvirleri yazarın, sınıflar arası gelir eşitsizliğinin ve uçurumunun derinleştiği sıradan halk için işlevsellikten yoksun, hantal kamu yapısına dayanan yozlaşmış ve zorba Çarlık düzenini yansıtmaya amacının bir parçasıdır. Öyküde kahramanlara yönelik bu betimleme çabası, aynı zamanda *mesleki dilsel kimlik* açısından da bir dizi örnekler silsilesini yakalama imkânı sunar. Öyle ki Akakiy Akakiyeviç 50'li yaşlarında kısa boylu, soğuktan yeterince korunamadığı için yüzünde ve yanaklarında kırışıklıklar bulunan, gri yüzlü, sessiz, kendi haline yalnız ve yoksul bir memur tipidir. Bu anlamda yazarın öykünün başında başkahramanını okuyucuya tanıtmaya amaçlı betimle biçimi memurluk uğraşına dair dilsel kimlik konusuna güzel bir örnek içerir;

"*Memurumuzun öyle olağanüstü bir görüntüsü olduğunu söyleyemeyiz: Boyu kısaca, yüzü çorpurca, seyrek saçları kızılca, gözleri bozukçaydı... İki yanı kırışıklıklarla kaplı yüzü ise şu hemoroidal dedikleri renge bürünmüştü, "memur hastalığı" sayılan basurdan dolayı herhalde...*" (Gogol, 2010: 143-144).

Çarlık Rusya döneminde sayısal bakımdan azımsanmayacak bir kitlenin uğraşı olan memurluğa ilişkin genel bir betimleme sunan yazarın anlatış biçiminde yer alan "memur hastalığı sayılan basur" ifadesi bu uğraş dalına ait somut düşünsel ve sözcüksel bir kalıbın yansımasıdır. Öyküde memur kümesi tarafından kullanılan ve içselleştirilen *mesleki dilsel kimliğe* dair bunun dışında başkaca da örnekler göze çarpar. Örneğin görev yeri değişen Akakiy Akakiyeviç'in bu "yenilik" karşısında kamu yönetiminde memurlarca

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

benimsenen düşünsel kalıbın ürünü olan *sürer durumculuk* (status quo) anlayışına uygun davranarak kısa bir süre sonra eski görevine dönme isteğinde bulunmasını içeren şu tümcesinde geçen “yazı temize çekme işi” tanımlaması da memurluk alanındaki tipik bir *mesleki dilsel kimlik* biçimidir;

“*Bu yeni görevinden hoşnut kalmak şurada dursun, müthiş sıkılan Akakiy Akakiyeviç, “Siz en iyisi” dedi, “Bana yazı temize çekme işini verin yine.”* (A.g.e., 2010: 147).

Aynı şekilde kendisi için oldukça değerli olan yeni paltosunu çaldırması neticesinde vatandaşının haklarını korumakla yükümlü olan ve kendisinin de parçası olduğu “devlete” başvurmak isteyen Akakiy Akakiyeviç’in “önemli kişinin” makamına gittikten sonra bu önemli kişi ile aralarında geçen konuşma *mesleki dilsel kimlik* bakış açısıyla irdelenmeye değerdir. Öncelikle Akakiy Akakiyeviç’in “devleti” temsil eden bu “önemli kişi/yetkili” karşısında korkudan kekeleyerek konuşması ve memurluk çevresinde büyük saygı ifadesi sayılan “yüce ekselansları” sıfatını kullanması dikkatten kaçmaz;

“*Bir palto diktirmişti... yani daha yepyeni bir paltoydu... ve şey yapmışlardı bu paltoyu... acımasızca çalmışlardı... acaba yüce ekselansları şey yaparlar mıydı... yani polise iki satır şey yapıp onların da şeyi şey yapmalarını sağlayabilir miydi?*” (A.g.e.,2010:171)

Buna karşılık “yüce devleti” temsil eden bu “önemli yetkili” makamına yardım için başvuran ve karşısında korkudan adeta eğilip bükülen kişiye doğrudan yardımcı olmak yerine buyurgan bir dille yerleşik kamu düzenini dikte etmesi, “küçük insanlara/halka” tepeden bakan dönemin kamu yönetim anlayışını yansıtmaya yönünden şaşırtıcı olmadığı gibi *mesleki dilsel kimlik* konusuna örnek sunması bakımından da değerlidir;

“*Be Adam!*”, dedi. “*Yol yordam nedir bilmez misin? Bu makam her önüne gelenin camı istediğinde gelip başvuracağı bir makam mıdır? Önce kendi dairenize bir dilekçe vermeniz gerekirdi, dilekçeniz ordan masa şefine, ordan şube müdürüne, ordan benim sekreterime, en sonra da bana gelecekti...*” (A.g.e.,2010:171).

“Önemli kişinin” tepkisi karşısında bocalayan Akakiy Akakiyeviç tarafından dönemin yerleşik kamu düzeninde olağan sıralı yolu izlemesi durumunda sonuç alabileceğine dair umudunun olmadığını saygılı bir biçimde anlatma ve doğrudan bu “önemli yetkilinin” makamına başvurmasındaki hak arama eylemini savunmak amacıyla yanıt verirken söylenen “Yüce Ekselansları”, “Zat-ı Alileri” gibi yöneltme kalıpları da *mesleki dilsel kimlik* kapsamına giren sözcüklerdir;

“*Yalnız ... yüce ekselansları...*” dedi, “*Benim doğrudan zatı alilerine başvurmamın nedeni... sekreter milletine pek şey edilmez de ... yani güvenilmez diye...*” (A.g.e.,2010: 171).

Gogol’ün “Palto” adlı öyküsünde her ne kadar *mesleki dilsel kimlik* konusunda *memurluk* uğraşı öne çıksa da *dikişçilik* uğraşına dair fazlaca örnek tümceye rastlamak mümkündür. Öyküde kişilik verilen bir diğer karakter olan dikişçi Petroviç’in ağzından çıkan tümcelerde dikişçilik uğraşının dilsel kimliğinin izleri rahatlıkla görülmektedir. İşinin uzmanı bir dikişçi tiplmesi olarak okuyucuya tanıtılan Petroviç’in Akakiy Akakiyeviç’i eski paltosunu yamama düşüncesinden vazgeçirmek ve kendisine yeni bir palto diktirmesi konusunda ikna etmek için yaptığı şu konuşmasında geçen “bu kumaş pul pul dökülür” ifadesi *mesleki dilsel kimlik* örneğidir;

“*Canım efendim, yamayacak parça elbette bulunur... var... ancak nasıl yamayacaksın? İğneyi dokunduğun anda bu kumaş pul pul dökülür... tümüyle erimiş bitmiş...*” (A.g.e.,2010:154)

Akakiy Akakiyeviç ile süren aynı konuşmasının devamında söylediği şu tümcede geçen “şerit şerit kesip, ayağınız için dolama yapın” önerisi de yine el ustalığına dayalı bir uzmanlık olan dikişçilik alanında özgün bir *mesleki dilsel kimlik* yansıması anlatımıdır;

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

"Bitmiş bu palto! Kışın en soğuk günlerinde şerit şerit kesip ayağımız için dolama yapın bu paltodan, ayaklarınızı çoraptan daha iyi korur..." (A.g.e.,2010:154).

Eski bir köle olan ve sonrasında özgürlüğünü kazanan dikişçi Petroviç'in yıllara dayalı mesleki birikimini ve uzmanlığını gösteren bir başka tümcesi de esasında toplumsal sınıf yönünden kendisi gibi alt tabakadan olan Akakiy Akakiyeviç'i yeni palto düşüncesine ikna etme amaçlı şu konuşmasıdır;

"İsterseniz son moda bir şey de yapabiliriz; yakası gizli gümüş kopçalarla açılıp kapanan cinsten bir palto..." (A.g.e.,2010:157)

Kuşkusuz Gogol öyküsünde dikişçi Petroviç'in sıradan bir esnaf kültürünün izlerini taşıdığını da unutturmamaktadır. Bilinci açıkken ve içkili iken birbiriyle çelişen davranış ve tutumları olan Petroviç'in müşterisine genel yaklaşımı öyle ya da böyle bir esnaf inceliğinde ve olabildiğince saygılı denebilir. Özellikle Akakiy Akakiyeviç ile yeni paltonun ücretini konuşurken kullandığı "kaçı patlar" soru kalıbı tam bir esnaf dilidir;

"Kaça patlar mı demek istiyorsunuz?" (A.g.e.,2010:154).

Sonuç

İnsanı mercek altına alan bilimsel dallardan biri olan dilbilim için bu eşsiz canlı dil merkezli inceleme esastır. Bu anlayışla yola çıkan dilbilim tarafından insan – dil ilişkisi bağlamında 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkarılan *dilsel kimlik* kavramı yazına belirli ölçüde yeni bir derinlik kazandırmıştır. Metin yazarının dünya görüşü, kişilik yapısı, kültürel kodları ve törelerine yönelik önemli çıkarımlar sunan dilsel kimlik olgusu özellikle yazınbilim alanında yapıt incelemesi sürecinde sıkça başvurulan başlıca çözümleme yöntemlerinden biri haline gelmiştir. Dilbilim ve yazınbilim alanında dilsel kimlik olgusunun giderek artan bu önemi araştırmacıların daha fazla kavrama dönük çalışma yapmasına salık vermiştir. Dilbilimciler tarafından derinleştirilen dilsel kimlik araştırmaları çerçevesinde nispeten yakın bir dönemde yeni bir alt kavrama daha farkındalık oluşmuştur: *mesleki dilsel kimlik*.

Bireyin dilsel kimliğini incelerken göze çarpan temel unsurlardan biri onun iş yaşamının temelini oluşturan uğraşının düşünsel ve sözsöz eylemselliğine olan etkisidir. Bireyin kendisiyle aynı mesleki alanda çalışan kişilerden oluşan kümesel etkileşimi nedeniyle zamanla edindiği düşünsel ve sözcüksel anlatı kalıplarının bir süre sonra onun *mesleki dilsel kimliğine* dönüştüğü gözlemlenmiştir. Buradan hareketle dilsel kimlik olgusu üzerine çalışma yürüten bazı Rus dilbilim araştırmacıları konuyu daha da daraltmayı seçerek *mesleki dilsel kimlik* kavramının yazında doğuşuna öncelik etmiştir. Buna karşın bahsi geçen kavrama dair ilk bilimsel adımlar Rus ekolünde atılsa da kavramın hem çağdaş dilbilimsel alandaki tanımlanışı hem de kuramsal temelleri bakımından oldukça az çalışılmış bir konu olarak ortada durduğu açıktır.

Bu çalışmada Rus dilbilimsel ekolde var olan kuramsal ve kuramsal temelleri çerçevesinde *mesleki dilsel kimlik* konusunun Türkçe yazında yer edinmesi ve daha iyi anlaşılması amacıyla yazınbilim çözümleme yöntemi olarak somutlaştırılmasına özen gösterilmiştir. Bu hedef doğrultusunda Rus yazar Gogol'ün ünlü "Palto" öyküsüne başvurulmuş ve öyküde geçen *mesleki dilsel kimlik* örnekleri saptanarak çalışmaya konu edinilmişlerdir. Nitekim "Palto" adlı öykünün bu bakış açısıyla incelenmesi sonucunda yapıtta geçen *memurluk* ve *dikişçilik* uğraşlarına dair belirgin *mesleki dilsel kimlik* örnekler ortaya konularak "Palto'nun" bu yönden azımsanmayacak bir zenginlikte kaynak niteliği taşıdığı savunulmaya çalışılmıştır. Adı geçen eserden yapılan alıntılardan anlaşıldığı üzere mesleki dilsel kimliğimiz kullandığımız kelimelerden cümlelere, muhatap olduğumuz kişilerden yola çıkarak üslubumuza bağlı olarak pek çok noktayı içine alarak günlük hayatımızı etkilemektedir. Mesleki yaşamımız günlük hayatımızın bir parçası olması hasebiyle tüm hayatımıza sirayet edebilen ve bizi

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124

etkileyen bir noktadır. Bu sebeple Palto eserinden aldığımız örnekler mesleki hastalıklardan, üsluba ve hatta kelime seçimine kadar konuşma kabiliyetimizi oluşturan hususları gözler önüne sermiştir.

Kaynakça

- Alekseeva L.M., Mişlanova S. L. (2002). "Meditsinskiy diskurs: teoreticheskie osnovi i printsipi analiza. Perm: İzg.Perm.
- Elohova, G.V., Romanenko, G.V. (2015). "Professionalnaya yazıkovaya ličnost buduşego injenera: teoreticheskiy aspekt" Sibirskiy filologičeskiy jurnal, No:4, 209-214. Erişim tarihi: 15.08.2023 Web: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-yazykovaya-lichnost-buduschego-inzhenera-teoreticheskiy-aspekt/viewer>
- Gogol, N. V. (2010). *Bir Delinin Anı Defteri, Palto, Burun, St. Petersburg Öyküleri Ve Fayton*, Çev: Mazlum Beyhan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım.
- İsayeva J. T., Abdullina Z. A., Tunguşayeva G. T. (2015). Yazık kak otrajenie professionalnih osobennostey ličnosti, Moskva: Nauka i Mir, No:6(22). S:13-15 Erişim tarihi: 10.09.2023 Web: <https://www.nkj.ru/archive/#2015>
- Jirmunskiy V. M. (1936). *Natsionalny yazık i sotsialne dialekti*. Leningrad: Gosudartsvvennoe izdatelstvo.
- Kozırev, V. A., Çernyak V. D. (2008) Yazıkovoe obrazovaniye i yazıkovaya ličnost. Universum: Vectnik Gertsenovskogo universiteta, No:1, 30-36. Erişim Tarihi: 01.09.2023 Web: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovoe-obrazo>
- Miskin S. V. (2015) "Teoretiko-metodologičeskiye aspektı teorii yazıkovoy professionalnoy ličnosti. Moskva: Vestnik RUDN, No:1, 62-75.
- Miskin. S. V. (2013) Psiholingvističeskaya model professionalnogo samoopredeleniya ličnosti. Volgograd: Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta, Seriya: 2, No:18, 66-77.
- Miskin. S. V. (2013). Yazıkovaya professionalnaya ličnost, Filologičeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki, Tambov: Gramota, No:12(30), 150-157.
- Oltuşık. A. B. (2019). "İzmeneniye yazıkovoy ličnosti pri izuçenii inostrannogo yazıka" Yazık i tekst, tom 6, No:4 60-64 Erişim: 06.10.2023 https://psyjournals.ru/journals/langt/archive/2019_n4/
- Özdemir, N. (2022). "F.M. Dostoyevski'nin gözünden Rus halkı: Bir yazarın günlüğü". Dostoyevski Özel Sayısı, Hece dergisi, Ankara: Emsal Matbaa, 124-138.

Adres | Address

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124